

ULOGA INTERKULTURALNIH KOMPETENCIJA UČENIKA U PREVENCIJI VRŠNJAČKOG NASILJA U ŠKOLAMA

MA Marija Tomić¹¹⁶

Univerzitet u Banjoj Luci, Filozofski fakultet

Apstrakt: U radu se analiziraju interkulturalne kompetencije kao put prevencije vršnjačkog nasilja. S obzirom na to da je vršnjačko nasilje sve češća tema humanističkih nauka, neophodno je identifikovati sve načine njegove prevencije. U borbi protiv navedenog problema uloga vaspitno-obrazovnih institucija je od ključne važnosti, samim tim potrebno je obratiti pažnju na kompetencije koje učenici razvijaju u školi. Problem nasilja, pored fizičkih povreda, podrazumijeva i verbalne uvrede, uznemiravanje žrtve, ali i bilo koje druge akcije koje izazivaju stres i strah. Povod za nasilje je najčešće nedostatak spremnosti da prihvatimo pojedince koji su na bilo koji način drugačiji od nas. Meta provokacija u vaspitno-obrazovnim institucijama su najčešće pripadnici nacionalnih i vjerskih manjina, socijalno ugroženi pojedinci te učenici koji u fizičkom izgledu odstupaju od prosjeka. Upravo zbog toga je neophodno kod učenika razvijati interkulturalne sposobnosti, kao vid uspješne saradnje sa različitim pojedincima. Zadatak obrazovanja bi trebao da bude i upoznavanje drugih kultura i narodnosti, učenje jezika, odsustvo stereotipa i predrasuda kao osnova interkulturalnosti. Djecu je neophodno podučavati empatiji, altruizmu, toleranciji i drugim vještinama neophodnim za život u savremenom društvu.

Ključne riječi: interkulturalne kompetencije, vršnjačko nasilje, prevencija

Interkulturalne kompetencije

Brz razvoj tehnologije sve više utiče na čestu saradnju pripadnika različitih kultura. Da bismo uspješno saradivali sa različitim pojedincima, tehnologija u vidu društvenih mreža i brzine dostupnosti informacija nije dovoljna ukoliko ne posjedujemo neophodne kompetencije. Stvaranje kvalitetnih odnosa sa pripadnicima drugih kultura podrazumijeva spremnost da prihvatimo kulturološke obrasce i stavove koji se razlikuju od naših. Da bismo što preciznije objasnili navedene kompetencije, neophodno je analizirati nekoliko različitih definicija. U najširem smislu, interkulturalne kompetencije se odnose na sposobnosti neophodne za svrsishodno djelovanje i interakcije sa osobama koje su kulturološki i jezički drugačije od nas (Fantini, 2000). Iako Fantini objašnjava da su to određene sposobnosti, ipak, ne navodi precizno koje. Međutim, da bismo znali šta tačno treba da razvijamo kod učenika, neophodno je identifikovati pokazatelje interkulturalnih kompetencija.

Nešto precizniju definiciju, prihvatljivu za potrebe rada, dao je Deardorff (2004), koji navodi da se interkulturalizam bazira na specifičnim stavovima, znanju, refleksiji i vještinama. Ukoliko analiziramo svaku od navedenih dimenzija, jasno je da je zadatak škole da učenicima pruži znanja o drugim kulturama, narodima i religijama. Na osnovu pruženog znanja, učenici izgrađuju mišljenje i stavove. Primarno je savladati specifičnosti vlastite tradicije i kulture, razumjeti njihova pravila te razviti sposobnost refleksije i poređenja sa drugim kulturološkim konceptima. Autori nisu usaglašeni oko toga koja dimenzija kompetencija je primarna kada govorimo o susretu sa drugim kulturama. Jedni naglašavaju primat komunikacijske dimenzije, dok drugi naglašavaju važnost kognitivne, metakognitivne ili afektivne dimenzije (Piršl, 2014). Iz perspektive vršnjačkog nasilja nemoguće je razdvojiti jednu dimenziju od drugih ili dati prednost jednoj u odnosu na drugu. Da bismo adekvatno

¹¹⁶ marija.tomic93@hotmail.com

komunicirali sa pojedincima iz različitih društvenih okruženja, prvenstveno je neophodno da posjedujemo određena znanja o svojoj i drugim kulturama, na osnovu čega analiziramo i gradimo vlastite stavove. Da bismo uspješno komunicirali sa različitim pojedincima, nisu dovoljna samo znanja o sredini iz koje oni dolaze nego i afektivna dimenzija, kao osnova za afektivnu komunikaciju. Osnovna odrednica afektivne dimenzije je empatija kao emotivni izraz suosjećanja sa sagovornikom. Jasno je da je nedostatak empatije vrlo često rezultat bilo koje vrsta nasilja, a posebno kada govorimo o žrtvama osnovnoškolskog uzrasta.

Za saradnju sa drugima važno je napomenuti i sposobnost prilagođavanja kao bitnu vještinu za uspješnu adaptaciju u sredinu. Bez obzira na to da li je učenik u određenom razredu pripadnik bilo koje manjine, interkulturalne kompetencije su neophodne bez obzira u kakvom okruženju se nalazimo. Cilj razvoja pomenutih kompetencija nije samo saradnja sa kulturološkim različitostima nego i sa sličnim pojedincima kroz razumijevanje, empatiju i toleranciju. Sposobnost prilagođavanja podrazumijeva spremnost pojedinca da mijenja znanja koja je već usvojio, ali i da usvoji nove oblike ponašanja (Kim, 1992). Nasilno ponašanje je rezultat nemogućnosti prilagođavanja. Interkulturalno obrazovanje bi između ostalog trebalo da podrazumijeva i izgradnju adaptibilnih sposobnosti. Suzbijanje diskriminacije i marginalizovanja pojedinih grupa, treba da bude osnova za izgradnju ravnopravne komunikacije prožete jednakošću i tolerancijom. Interkulturalizam predstavlja odgovor škole na nove obrazovne izazove, koji dolaze iz društva kulturnih, etničkih i religijskih različitosti kao rezultata imigracija (Filipović, 2021). Počeci interkulturalnog obrazovanja javljaju se još u Americi tridesetih godina dvadesetog stoljeća. Usljed imigracije židova društvo se našlo u izazovu integracije novih stanovnika (Montalto, 2008). Grupe pojedinaca potpuno različitih uvjerenja treba da žive i saraduju na istoj teritoriji, za šta je neophodan razvoj interkulturalnih kompetencija. Iako se potreba za navedenim kompetencijama javila još davno, u školama još uvijek nisu dovoljno razrađeni mehanizmi za njihovo podsticanje.

Bitna stvar je naglasiti i razlike između interkulturalizma i multikulturalizma. Prefiks “inter” ne znači samo fizičko prisustvo različitih kultura nego i razmjenu mišljenja, stavova, dinamiku i preplitanje, dok je multikulturalizam usmjeren na slobodno postojanje različitih pojedinaca koji žive na određenoj teritoriji (Čačić-Kumpes, 2004). Ovakav koncept usmjerava pojedinca na promišljanje o drugačijim stavovima i idejama. Cilj suživota nije samo dijeljenje zajedničkog prostora nego uzajamna interakcija, saradnja i spremnost na kooperativne aktivnosti. Postojanje različitih pojedinaca na primjeru osnovne škole najslikovitije objašnjava potrebu za saradnjom, a ne samo fizičko prisustvo pojedinaca. Adaptacija pripadnika nacionalne ili bilo koje druge manjine nije samo pitanje kompetentnosti tog pojedinca nego svih vršnjaka jedne zajednice. Žrtve vršnjačkog nasilja su često izložene različitim vrstama psihičke torture, samo kao posljedica stereotipa u kojima većina učenika odrasta. Da bismo adekvatno riješili ovaj problem, jasno je da je najuticajniji faktor vaspitno-obrazovni sistem. U školskom uzrastu najveći uticaj na djecu imaju vršnjaci. Upravo iz tog razloga neophodno je stvarati sigurnu atmosferu prihvatanja svakog pojedinca. Za bolje razumijevanje važnosti interkulturalnih kompetencija, neophodno je analizirati i različite vrste vršnjačkog nasilja. Sve češći predmet trenutnih pedagoških istraživanja su uzroci različitih oblika nasilja, ali se još uvijek malo toga radi na prevenciji.

Vršnjačko nasilje i njegovi uzroci

Da bismo adekvatno odgovorili na mnoga pitanja u vezi sa ovom temom, neophodno je da jasno definišemo terminološku odrednicu nasilja. Pojam nasilja obuhvata širok spektar agresivnog ponašanja, čime je teško izdvojiti jednu definiciju za precizan opis problema. Prema mišljenju Olweusa (1998), vršnjačko nasilje je situacija nesrazmjerne snage, u kojoj je jedan učenik izložen negativnim postupcima od strane jednog ili više učenika. Kao što definicija dokazuje, nasilje podrazumijeva sve negativne postupke, iako sama riječ najčešće asocira na ugrožavanje sigurnosti individue. Postoji nekoliko važnih stavki, po kojima se procjenjuje koje ponašanje može da se ubroji u vršnjačko nasilje. Vršnjačko nasilje podrazumijeva negativan postupak koji za cilj ima nanošenje štete drugoj osobi, negativni postupci se ponavljaju u dužem vremenskom periodu i postoji asimetričan odnos žrtve i nasilnika (Vlah i Perger, 2014). Na osnovu navedenih pokazatelja moguće je utvrditi da li se radi o nasilju ili drugim pojavama agresivnog ponašanja, s obzirom na to da se pod nasilje često ubrajaju i pojave za koje postoje druge terminološke odrednice.

Agresija je bilo koji oblik ponašanja usmjeren na nanošenje štete ili povređivanje drugog živog bića motivisanog da izbjegne takav postupak (Baron, 1977). Glavna odrednica agresije je namjera da nešto uradimo. Nasiljem ne možemo da nazovemo postupak koji je imao namjeru da nanese štetu, ali nikakvu štetu nije proizveo. Nasilje bi moralo biti realizovana agresija (Popadić, 2009). Da bismo analizirali koliki uticaj interkulturalne kompetencije imaju na prevenciju vršnjačkog nasilja, neophodno je analizirati njegove uzroke. Američka istraživanja dokazuju da većina tinejdžera, koji su počinili neka kaznena djela, imaju iskustva vlastitog zlostavljanja. Jedan od važnijih uzroka je nedostatak ljubavi u ranom djetinjstvu koji u kasnijem periodu može da izazove različite negativne oblike ponašanja, među kojima je i pojava nasilja (Bilić i Zloković, 2004). U ovom kontekstu neophodno je spomenuti i djecu u riziku, odnosno skupinu djece koja imaju određene tendencije ka kršenju društvenih normi. U posljednjih nekoliko godina razvila se potreba za rad sa djecom u riziku, s namjerom da se preventivno utiče na moguće poremećaje u ponašanju (Bašić, Koller-Trbović i Uzelac, 2004). Zlostavljanje u djetinjstvu kao i nedostatak ljubavi su jasan pokazatelj budućeg nasilnog ponašanja. Ukoliko djecu ne vaspitavamo u duhu tolerancije i porodične ljubavi, ne možemo očekivati ni da izgrade vještine prihvatanja različitosti niti kooperativne sposobnosti neophodne za saradnju sa vršnjacima. Nasilnici vrlo proračunato manipulišu svojim žrtvama, koristeći metode zastrašivanja, uvreda na osnovu fizičkog izgleda, mana i slabosti žrtve. Kao rezultat toga javljaju se uvrede na osnovu nacionalne i vjerske pripadnosti, socijalnog statusa ili porijekla. Ove vidove animoziteta je moguće spriječiti ukoliko radimo na razvoju interkulturalnih kompetencija. Bilić govori o detaljnijem profilu nasilnika, za koga navodi da djeca sklona nasilju pokušavaju okupljati članove pristalice istih ideja, koji su podložni autoritetu vođe. Ovakve grupe u kratkom periodu pokazuju visok stepen kohezivnosti, čime jačaju svoju moć i autoritet u društvu (Bilić i Zloković, 2004). To možemo tumačiti kao potrebu pojedinca da pripada određenoj skupini zarad ličnih interesa, a to je najčešće popularnost u društvu. Posmatrajući strukturu razreda u praksi, često vidimo slučajeve da prosječna djeca postaju članovi nasilnih grupa, s ciljem da postanu popularni i zauzmu određenu moć i status u odjeljenju. Popularna djeca su socijalno dominantnija, čak u izvjesnoj mjeri agresivna, spremna da koriste ismijavanje da bi zadržali ugled i moć. Često pokazuju visok nivo agresivnog ponašanja (Puckett, Aikins i Cillessen, 2008). Analiza teorijskih stanovišta je put ka unapređenju vaspitno obrazovne prakse, koja bi vodila stvaranju atmosfere prihvatanja svih pojedinaca a samim tim i stvaranju prilika za interkulturalnih razvoj.

Prevenција nasilja kroz razvoj interkulturalnih kompetencija

Na osnovu navedenih uzroka vršnjačkog nasilja, jasno je da je isto moguće spriječiti ukoliko se posvetimo adekvatnom vaspitanju djece od ranog uzrasta. Želja za popularnošću, nespremnost da prihvatimo pojedince drugačije od nas, nedostatak ljubavi i pažnje i mnoge druge uzroke nasilnog ponašanja je moguće spriječiti kroz rad vaspitno-obrazovnih institucija. Zadaci preventivnih programa temelje se na razvoju nekoliko važnih vještina kod učenika. S obzirom na to da interkulturalne kompetencije podrazumijevaju razvoj empatije, tolerancije, razumijevanja i otvorenosti za nove kulture, jasno je da svaku od navedenih osobina moramo razvijati još od predškolskog uzrasta.

Prvenstveno, najvažniji zadatak je razvoj socijalnih vještina, kao osnove za zdravu komunikaciju i funkcionisanje u društvu. Uloga pedagoga je ključna kada govorimo o razvoju poželjnih socijalnih osobina kod učenika. Osnovni problem i nasilnika i žrtve je što je njihov nivo socijalnih vještina sveden na minimum, samim tim ne mogu da komuniciraju sa društvom, što ih i dovodi u rizične situacije (Popadić, 2009). Razvoj socijalnih vještina je vođen prvenstveno modifikovanjem ponašanja, pri kom se koriste principi teorije učenja i različite tehnike učenja (Isto). Iako socijalne vještine djeluju kao talenat sa kojim se osoba rađa, njih je moguće razvijati i usavršavati. Ponašanje se modifikuje potkrepljenjem koje prati uspješno izvedene postupke, a dijete uči pomoću imitacije i uvježbavanja specifičnih postupaka posmatrajući model (Žunić i Cicvarić, 2009). Kao što vidimo, razvoj socijalnih vještina je put ka uspješnom funkcionisanju razreda, kao manje društvene zajednice i kompletnog školskog sistema.

Druga bitna stavka u preventivnim programima se odnosi na razvoj empatije kod učenika. Sposobnost da se unesemo u emotivno stanje druge osobe dovodi do manje spremnosti da je povrijedimo. Ova osobina bi trebala da nadjača agresivno ponašanje i da zaustavi započeto maltretiranje. Ukoliko učenici nemaju u dovoljnoj mjeri razvijen osjećaj empatije, velika je

vjerovatnoća da ni svjedoci nasilja neće reagovati u smjeru sprečavanja nasilja (Popadić, 2009). Kao što vidimo, empatija je bitna osobina kako za potencijalne nasilnike tako i za svjedoke od kojih se očekuje da iskažu svoj stav i osude maltretiranje (Bilić i Zloković, 2004). Od ranog uzrasta djecu je potrebno usmjeravati u pravcu prihvatanja vršnjaka koji su na bilo koji način drugačiji od njih. Djeca koja odrastaju u multikulturalnim sredinama mnogo brže i lakše razvijaju interkulturalne kompetencije, jer se od samog rođenja susreću sa različitostima, što nauče da doživljavaju kao prednost. Da bismo obogatili vlastiti život i kulturu, korisno je da upoznamo običaje drugih naroda, kao i da naučimo da analiziramo prednosti i mane vlastitih običaja. Održavanje i njegovanje tradicije treba da bude sastavni dio vaspitanja i obrazovanja, ali je podjednako važno i učenje i uvažavanje drugih narodnosti. S obzirom na to da je život u zajedništvu, zbog sve brže globalizacije, izvjesna budućnost mladih generacija, zadatak vaspitno-obrazovnih institucija je da im omogući što lakšu adaptaciju u sredinu. Neki autori smatraju da se nasilje može spriječiti ukoliko se koriste adekvatni postupci, među kojima navode prilagođavanje fizičke sredine, unapređenje socijalnih vještina učenika, razvijanje obuhvatnih školskih disciplinskih planova itd. (Popadić, 2009). Upravo je potrebno raditi na razvoju socijalnih vještina kao bitnog segmenta interkulturalizma, sa naglaskom na razvoj empatije. Jedan od popularnih programa je Pikasov metod zajedničke igre, čiji je cilj pobuđivanje empatije kod nasilnika. Tokom razgovora nastavnik treba da traži od sagovornika prijedloge kako da se pomogne djetetu žrtvi, čime se direktno utiče na usmjeravanje nasilnika u pravcu pobuđivanja empatije. Nakon nekog vremenskog perioda, nastavnik se ponovo sastaje sa učenikom analizirajući postupke kojima je pomogao žrtvi (Pikas, 1976). Pored razvoja empatije, upoznavanje drugih kultura se podstiče i kroz učenje stranih jezika ili bilingvalna odjeljenja. Najbolji način da se učenici približe stranim kulturama je kroz učenje jezika, a samim tim i upoznavanje određene države, naroda, običaja i znamenitosti. Takva nastava kod pojedinaca budi motivaciju i priliku za kreativno učenje.

Istraživanja interkulturalnih kompetencija

Za bolje razumijevanje predstavljenih teorijskih analiza, neophodno je osvrnuti se i na rezultate nekih istraživanja fokusiranih na interkulturalnost i nasilje.

Pojedina istraživanja dokazala su da se vršnjačko nasilje češće pojavljuje u prigradskoj nego seoskoj sredini. Upoređujući bullying prema veličini mjesta Belančić je dokazala da se veći postatak javlja u malim mjestima (2013). Veći nivo nasilja bi značio niži nivo empatije i interkulturalnih kompetencija što je zanimljivo za usmjeravanje nekih daljih ispitivanja. Razloge postojanja nasilja u manjim sredinama možemo objasniti činjenicom da su pojedinci iz ovakvih sredina nenaviknuti na različitosti i teže prihvataju bilo kakva odstupanja od standarda, što je vrlo često razlog pojave agresivnog ponašanja učenika.

Pojedina istraživanja navode negativnu povezanost percipiranja školske klime i doživljenog vršnjačkog nasilja. Odnosno učenici koji su češće žrtve nasilja percipiraju školsku klimu negativnije od ostalih (Martinović, 2022). Budući da se negativna školska klima manifestuje osjećanjem neprihvaćenosti, netolerancije i opšte negativne energije, nije čudno što je rezultat svega toga pojava nasilnog ponašanja. Da bismo spriječili nasilje neophodno je razviti interkulturalne kompetencije učenika do maksimuma, čime bi se istovremeno pozitivno uticalo i na atmosferu u učionici. Pozitivna klima može da utiče na smanjenje rizičnog ponašanja (Petrie, 2014). Pomenuti rezultati su smjernica za dalje usmjeravanje vaspitno obrazovnog rada kao i ideja za neka nova istraživanja. Zajedničke segmente interkulturalnosti i nasilja nalazimo i u teorijskim promatranjima uticaja vaspitno obrazovnih institucija na ovaj fenomen. Navodi se da su novi Kurikulumi nastali 2019. godine u okviru Cjelovite kurikularne reforme u skladu s pristupom koji zastupa Vijeće Evrope u suzbijanju nasilja, a on podrazumijeva obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava. Programi takvog obrazovanja temelje se na promicanju socijalne kohezije i interkulturalnoga dijaloga, vrednovanju raznolikosti, ravnopravnosti, uključujući i polnu i rodnu ravnopravnost (MZO, 2020: 8). Savremeni programi su usmjereni na podsticanje ravnopravnosti i međusobno razumijevanje što je direktno vezano za suzbijanje nasilja i negativnih osjećanja.

Istraživanje sprovedeno u Sjevernoj Americi navodi da djeca sa određenim preprekama (kognitivne, razvoje, tjelesne i bihevioralne disfunkcije) imaju 3,44 puta veću vjerovatnoću da će biti žrtve nekog od oblika nasilja (Kaminaridi, 2017). I na ovom primjeru se lako uočava važnost

podsticanja kooperativnih vještina, sposobnosti prihvatanja drugačijih pojedinaca kao i razvoj empatije i altruizma. Zanimljivo je da ove vrste problema dovodi do sve češćih i agresivnijih oblika vršnjačkog nasilja koji prijete ugrožavanju i mentalne i fizičke sigurnosti djece. Da bismo preventivno uticali na prihvatanje pojedinaca koji po bilo kom kriterijumu odstupaju od prosjeka, važno je da djeci različitosti prezentujemo kao benefit jednog društva. Ovo je posebno bitno s obzirom da život u multietničkom okruženju podrazumijeva konstantno prilagođavanje i spremnost da prihvatimo različite vjerske, nacionalne i kulturološke obrasce. Na pitanje zašto se ponašaju nasilno prema vršnjacima, djeca najčešće odgovaraju jer su ta djeca različita po izgledu i ponašanju od ostalih učenika (Sentenac, Arnaud, Gavin, Molcho, Gabhainn i Godeau, 2012). Vaspitavanje za podršku različitosti, treba da postoji još u predškolskom uzrastu kada djeca stupaju u prve interakcije za okolinom. Djeca koja nisu uključena u integracijske procese, često se boje da ih djeca s teškoćama u razvoju neće razumjeti, da će u susretu s njima biti zbunjeni, odbija ih njihov izgled i ne znaju kako bi im pristupili. Smatra se kako je podizanje svijesti vršnjaka o djeci s teškoćama najvažniji korak u pokušaju suzbijanja pojave vršnjačkog nasilja među njima (Dillenbruger, Jordan, McKerr, Lloyd, Schubotz 2017, prema Kelemen, 2020, str. 20).

Kao što vidimo, brojna istraživanja idu u prilog činjenici da nedostatak interkulturalnih kompetencija učenika utiče na pojavu nasilja. S obzirom da se interkulturalnost ne vezuje samo za prihvatanje različitih kulturuloških obrazaca, nego na čitav niz kompetencija, jasno je da njihov razvoj treba podsticati kroz različite projekte vaspitno obrazovnih institucija.

Zaključak

Iako je problem vršnjačkog nasilja sve češća tema različitih pedagoško-psiholoških istraživanja, ipak, postoje načini njegove prevencije. Ukoliko sve vaspitno-obrazovne resurse usmjerimo na adekvatno podsticanje pojedinaca u smjeru tolerancije i interkulturalnosti, jasno je da će učenici lakše prihvatiti različitosti, a samim tim i izazivati manje sukoba. Pitanje razvoja interkulturalnih i socijalnih vještina nije samo izazov škole kao vaspitno-obrazovne institucije nego čitave društvene zajednice. Dijete se ne formira samo u školskom okruženju nego prvenstveno u porodici, usvajajući sistem vrijednosti još od predškolskog uzrasta. Ukoliko im nametnemo da su njihove vrijednosti superiornije u odnosu na druge kulture i nacije, jasno je da će u budućnosti imati probleme sa prihvatanjem pojedinih vršnjaka. Interkulturalne kompetencije nisu samo imperativ za rad u školskom okruženju nego prilika za lakše prilagođavanje društvenoj sredini u budućnosti.

Pojedinci, koji se od najranijeg uzrasta uče toleranciji, otvorenosti za različitosti i međusobnom poštovanju, u kasnijem uzrastu se mnogo lakše i brže prilagode brzim društvenim promjenama koje budućnost nosi. Prevencija vršnjačkog nasilja nije samo pitanje dobiti djece školskog uzrasta nego i kompletne društvene zajednice. Vaspitavanjem generacija kreiramo buduće društvo, čiji karakter zavisi upravo od individualnih osobina svakog pojedinca. Ukoliko veliki broj djece vaspitamo u skladu sa interkulturalizmom, veća je mogućnost da ćemo za nekoliko generacija imati društvo otvorenije za saradnju sa drugima, što će direktno uticati na napredak i ostalih društvenih segmenata.

Literatura

- Baron, R. A. (1977). *Human aggression*. New York: Plenum Press.
- Bašić, J., Koller-Trbović, N. i Uzelac, S. (2004). *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja pristupi i pojmovna određenja*. Zagreb: Edukacijsko- rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Belančić, T., Nikčević-Mitrović A. i Šuto, A. (2013). Nasilje među vršnjacima-postoji li razlika u graskim, prigradskim i seoskim sredinama? *Školski vjesnik : časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 62, 2-3, 269-286.
- Bilić, V. i Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece*. Zagreb: Naknada Ljevak.
- Deardorff, D. K. (2014). *Some Thoughts on Assessing Intercultural Competence*. Illions: National Institute for Learning Outcomes Assessment.

- Fantini, A. E. (2000). A Central Concern: Developing Intercultural Competence. *SIT Occasional. Paper Series (1)*, 26-42.
- Filipović, A. (2021). Interkulturalizam u obrazovanju. Značenje za religijskopedagošku praksu i stjecanje kompetencija nastavnika vjeronauka. *Diacovensia* 29 (4), 541-561.
- Čačić-Kumpes, J. (2004). Interkulturalizam u obrazovanju: koncepti i razvojne mogućnosti, *Povijest u nastavi (2)* 4, 305–321.
- Kaminaridi, V i Tsaliki, E. (2017). Bullying in Students with and Without Special Educational Needs, *Global Journal of Educational Studies (3)*, 118-133.
- Kelemen, M. (2020). *Viktimizacija učenika s teškoćama u razvoju*. Varaždin: Sveučilište Sjever.
- Kim, Y. Y. (1992), Intercultural Communicati on Competence: A Systems-Thinking View. U: W.B. Gudykunst, Y. Y. Kim (Eds). *Readings on Communicating with Strangers*, 371-381.
- Martinović, N. (2022). *Percepcija školske klime i vršnjačko nasilje među adolescentima*. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Montalto, V. (1982). *A History of the Intercultural Education Movement*. New York: Garland Publishing Company.
- MZO (2020). *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama*. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Petrie, K. (2014), The relationship between school climate and student bullying. *TEACH Journal of Christian Education*, 8(1), 26-35.
- Piršl, E. (2014). Modeli interkulturalne kompetencije. *Pedagogijska istraživanja* 11 (2), 203-216.
- Pikas, A. (1976). *Slik stopper vi mobbing*. Oslo: Gyldendal.
- Popadić, D. (2009). *Nasilje u školama*. Beograd: Institut za psihologiju.
- Puckett, M. B., Aikins, J. W., i Cillessen, H. N. (2008). *Moderators of the association between relational aggression and perceived popularity*. New York: Wiley.
- Sentenac, M., Arnaud, C., Gavin, A., Molcho, M., Gabhainn, S., Godeau, E. (2012). Peer Victimization Among School-aged Children With Chronic Conditions, *Epidemiologic Reviews*, 34, 120-128.
- Vlah, N. i Perger, S. (2014). Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22, 1, 3-15.
- Žunić, J. i Cicvarić, R. (2009). *Nasilje u školi*. Užice: Užički centar za prava deteta.

The role of intercultural competences in the prevention of peer violence in schools

Abstract: *The paper analyzes intercultural competencies as a way to prevent peer violence. Given that peer violence is an increasingly common topic in the humanistic sciences, it is necessary to identify all ways of its prevention. In the fight against the mentioned problem, the role of educational institutions is of crucial importance, therefore it is necessary to pay attention to the competencies that students develop in school. In addition to physical injuries, the problem of violence includes verbal insults, harassment of the victim, but also any other actions that cause stress and fear. The cause of violence is most often the lack of willingness to accept individuals who are different from us in any way. The target of provocation in educational institutions is most often members of national and religious minorities, socially vulnerable individuals as well as students who deviate from the average in physical appearance. This is precisely why it is necessary to develop intercultural skills as a form of successful cooperation with different individuals. The task of education should also learning about cultures and nationalities, learning languages, eliminating stereotypes and prejudices as the basis of interculturality. It is necessary to teach children empathy, altruism, tolerance and other skills necessary for life in modern society.*

Keywords: *intercultural competences, peer violence, prevention*